

una gestión eficiente de la movilidad, por más que la acción de *advocacy* de los actores institucionales y civiles ponga el mejor de los empeños en evitar la vulneración de los derechos de los migrantes.

Ahora bien, en general, evaluar políticas no es tarea fácil, pero lo resulta mucho menos cuando su ámbito de aplicación corresponde a un fenómeno para el que se reconoce abiertamente la debilidad de las fuentes disponibles para medirlo. Otros comportamientos demográficos a los que también alcanza el enfoque de derechos son, por ejemplo, las decisiones reproductivas o las condiciones de salud, que tienen una mejor perspectiva en la región, precisamente porque se cuenta con fuentes para su monitoreo (estadísticas vitales como mínimo), pero en materia de migraciones, y esto no es privativo de la región, aún parece que queda mucho camino por recorrer⁴.

Referencias bibliográficas

- BERLIN, I. (1969). *Four Essays On Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
 DE HAAS, H. (2007). «Turning the tide? Why development will not stop

migration». *Development and Change*, 38 (5), 819–41.

— (2009). *Mobility and Human Development*. Nueva York: UNDP.

KING, R. y SKELDON, R. (2010). «“Mind the Gap!”: Integrating Approaches to Internal and International Migration». *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (10), 1619-1646.

RATHA, D.K. y SHAW, W. (2007). *South-South Migration and Remittances*. Development Prospects Group. World Bank Working Paper 102, World Bank.

SEN, A. (1999). *Development as freedom*. Nueva York: Anchor Books.

VILLA, M. y MARTÍNEZ, J. (2001). «Tendencias y patrones de la migración internacional en América Latina y el Caribe». *Notas de Población*, 73, 51-100.

Victoria Prieto

Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Geografia
 Centre d'Estudis Demogràfics
 vprieto@ced.uab.es

4. Desde agencias como CELADE se han hecho esfuerzos en este sentido, en el desarrollo de la mentada plataforma IMILA, pero la magnitud demográfica de los fenómenos de movilidad y el monitoreo de la legislación que sobre ella pende debe medirse en forma de flujos y en este sentido no se observan avances sustantivos en la región.

MORENO, Francisco J. y BRUQUETAS, María (2011)

Immigració i estat del benestar a Espanya

Barcelona: Obra Social “La Caixa”, 197 p. Col·lecció Estudis Socials

ISBN: 978-84-9900-04

El fenomen migratori ha provocat una transformació social i demogràfica de gran envergadura amb importants implicacions per a les polítiques de benestar, en plantejar-se necessitats socials noves que han superat, en bona mesura, les actuacions de les administracions públiques. Davant d'aquest fet, l'opinió

pública espanyola ha demostrat una actitud reactiva pel que respecta a l'accés dels immigrants a les prestacions i als serveis de l'estat del benestar. Actituds de rebuig que han estat alimentades i aprofitades electoralment tant per partits populistes i xenòfobs com per representants polítics de forces polítiques majoritàries. La

crisi econòmica actual, la inversió del cicle migratori i el qüestionament de la sostenibilitat dels sistemes de protecció social generen encara més incerteses en el debat acadèmic i polític entorn de la immigració i de la seva relació amb l'estat del benestar.

És precisament en aquest context on la publicació que aquí presentem adquireix una rellevància especial, atès que aporta dades en almenys tres línies analítiques. En primer lloc, sobre l'accés i l'ús que la població immigrada fa del sistema sanitari, del sistema educatiu i dels serveis socials, que, en tot tres casos, revelen desigualtats que afecten negativament aquest col·lectiu. En segon lloc, sobre la contribució dels immigrants al sosteniment del sistema de protecció social, no només financer, sinó també mitjançant la seva participació en la provisió de serveis personals i de cura. Per últim, l'estudi aporta dades sobre la sostenibilitat social de l'estat del benestar, prenent en consideració l'evolució de les actituds de la societat espanyola davant els immigrants.

El contingut del llibre està dividit en set capítols. A la introducció, Moreno i Bruquetas hi afirmen que el seu propòsit és contribuir a «[...] informar l'opinió pública dels efectes bàsicament positius de la immigració sobre l'estat del benestar al nostre país» (p. 16), la qual cosa requereix allunyar-se del reduccionisme de l'anàlisi de cost i benefici dels enfocaments de l'actor racional i assolir una perspectiva més global que situï els immigrants en el context institucional del país d'acollida. Amb aquesta finalitat, els autors proposen retre compte de cinc objectius específics que es van desenvolupant al llarg del volum, amb la qual cosa ens proveeixen d'una acurada anàlisi de les dades estadístiques disponibles i d'una revisió crítica de l'evidència empírica existent.

El capítol segon realitza una descripció dels tres principals del règim del benestar espanyol seguida d'una contextualització

del fenomen migratori experimentat al llarg dels darrers anys. Els autors plantejgen que, en el context de redefinició dels règims del benestar, l'arribada de la immigració ha tingut efectes paradoxals. D'una banda, qüestionant les premisses normatives que sustenten els sistemes de protecció social pel que fa als criteris d'elegibilitat i mereixement, alhora que incidint amb l'augment de la demanda de prestacions i serveis. De l'altra, alterant la provisió de la cura en el marc del procés de canvi de les estructures familiars i de redefinició dels rols de gènere i generacionals. En aquest sentit, cal tenir en compte que el tret principal del nostre model de benestar és el predomini del «familisme», en el qual els problemes individuals dels membres de la llar (atur, malaltia, etc.) tendeixen a ser considerats «afers familiars».

El capítol tercer respon a la qüestió sobre la manera com les poblacions immigrants accedeixen a les prestacions i als serveis de l'estat del benestar espanyol. A partir de l'anàlisi detallada dels mecanismes d'accés als sistemes de protecció social, els autors identifiquen tres factors que condicionen l'amplitud i la intensitat de la cobertura: 1) el marc normatiu d'estrangeria, definint diferents estatus jurídics entre els estrangers; 2) el tipus de règim del benestar, resultat d'una combinació d'assegurament social (atur i pensions), universalisme (educació i sanitat) i familiarització de la provisió de la cura, i 3) la inserció laboral de la població immigrada en el nostre mercat de treball. D'aquesta manera, els autors constaten que els obstacles principals que ha de superar la població immigrada en els casos de l'assegurament social i el sistema de salut són la precarietat laboral, la persistència de l'economia submergida i les situacions d'irregularitat administrativa, tots tres molt sovint associats. Pel que fa als serveis socials i educatius, es posa de manifest que el procés de descentralització competencial ha suposat la diversificació dels programes a nivell

autonòmic i local, la qual cosa ha generat una fragmentació territorial quant a les desigualtats d'accés de la població immigrada. També cal subratllar que, en l'àmbit educatiu, l'accés dels fills d'immigrants als centres escolars es troba força mediatitzat per dinàmiques de segregació que induïxen a concentrar-los al sector públic.

L'anàlisi de les desigualtats que afecten les poblacions immigrants i les maneres com són abordades des de les polítiques públiques centra el quart capítol. Abans d'examinar les dimensions de la igualtat i l'equitat dels sistemes de protecció social, els autors duen a terme una revisió dels enfocaments teòrics principals. A grans trets, es distingeixen tres aproximacions que han abordat les desigualtats, la primera de les quals considera que la seva explicació rau en la posició desfavorida que els immigrants ocupen en l'estructura de classes de la societat receptora. Un altre enfocament prioritza, en canvi, les especificitats culturals i socials pròpies dels col·lectius d'immigrants. Per últim, una darrera aproximació se centra en l'esvoranc entre el disseny institucional de les polítiques i la «discrecionalitat burocràtica» dels professionals. D'altra banda, la resposta a les desigualtats per part de les administracions ha donat lloc a diferents models de gestió de la diversitat que se situarien entre el paradigma assimilacionista i el multicultural, la qual cosa ha donat lloc a polítiques que es mouen entre la «normalització» i el «reconeixement» de les diferències. Delimitat el debat acadèmic al voltant de la qüestió, els autors analitzen l'evidència empírica disponible sobre les desigualtats dels immigrants en diferents àmbits de política social, amb un èmfasi especial en la salut i l'educació. En termes generals, es constata un ús diferencial dels serveis sanitaris per part dels immigrants, així com un estat de salut pitjor que la resta de la població. Això s'explica per la situació socioeconòmica i les condicions de vida

dels immigrants a la societat d'acollida. Pel que fa a l'educació, els resultats educatius dels estudiants d'origen immigrant són pitjors que els dels seus homòlegs autòctons en termes d'assoliment i rendiment. De nou, els autors prioritzen l'explicació de l'enfocament del desavantatge socioeconòmic (en termes de classe i nivell educatiu dels progenitors) sobre uns altres tipus d'aproximacions. Una última qüestió fa referència a les actuacions de les administracions espanyoles per fer front a les desigualtats. Els autors identifiquen una confluència, no exempta de tensions internes, entre les respostes normalitzadores adreçades a afavorir la igualtat d'accés als sistemes de protecció social i les respostes reconeixedores de les especificitats del col·lectiu immigrant.

El cinquè capítol se centra en el paper dels immigrants en la provisió de cura a les persones en el marc de règim del benestar espanyol, la qual cosa implica situar l'anàlisi en la interconnexió entre l'estat del benestar, el mercat laboral i la política migratòria. Tal com afirmen els autors, els darrers anys hem assistit a un augment espectacular de la demanda de serveis de cura associada a tota una sèrie de transformacions sociodemogràfiques ben conegudes. En aquest context, s'ha anat consolidant una nova divisió del treball consistent en la substitució de la cura no remunerada, fins ara exercida per les dones autòctones, per una cura externalitzada desenvolupada per dones immigrades, en un mercat privat sense regulació i força precaritzat. En un règim del benestar basat en el «familisme», el recurs a la immigració femenina ha contribuït, segons els autors, a resoldre la crisi de model familiar de cura a curt termini. Malgrat això, matisen que aquesta solució podria posar en dubte el desenvolupament futur d'un sistema normalitzat i professionalitzat d'atenció a la dependència.

El capítol sisè versa sobre els efectes del fenomen migratori en la sostenibilitat

financera i social de l'estat del benestar. Conscients de la dificultat que comporta l'anàlisi de l'impacte econòmic de la immigració sobre el país d'acollida, els autors es limiten a examinar la sostenibilitat financera dels sistemes de protecció social, qüestió que ha assolit una gran rellevància política. La revisió de l'evidència empírica existent els permet afirmar que les poblacions d'origen immigrant no constitueixen una càrrega per als estats del benestar en les societats receptors. Addicionalment, sostenen que les característiques sociodemogràfiques dels migrants en la fase d'arribada tenen efectes positius sobre el finançament dels sistemes de protecció que es van moderant a mesura que avança el procés d'assentament. Pel que respecta a la sostenibilitat social, els autors troben que la percepció social de la població espanyola sobre la immigració podria suposar una erosió de la legitimitat social de l'estat del benestar, atesa la disminució de les actituds favorables a la redistribució i la solidaritat social i l'opinió majoritària entorn de l'abús i la sobreutilització de les prestacions i dels serveis per part dels immigrants.

Finalment, la publicació recull, en un últim capítol, les conclusions de l'estudi articulades entorn dels reptes que la

immigració planteja als sistemes de protecció social, en particular, i a la societat espanyola, en general. D'acord amb els autors, haurem de fer front a una sèrie de desafiaments futurs, el principal dels quals serà la transformació dels nous residents d'origen immigrant en ciutadans de ple dret, la qual cosa comporta l'adaptació de les polítiques públiques a la diversitat sociocultural al voltant de dos eixos: la igualtat i l'equitat.

Amb un rigor analític i una claredat expositiva indubtable, el llibre aquí ressenyat constitueix una contribució necessària per comprendre la relació entre el fenomen migratori i l'estat del benestar. Esdevé, doncs, una lectura indispensable per a totes aquelles persones que, per interès acadèmic o simple curiositat intel·lectual, vulguin aprofundir en el coneixement de les implicacions que ha tingut l'arribada de població immigrada per al règim de benestar espanyol, així com entendre'n el paper en el canvi i en el desenvolupament futurs.

Enrique Ortega Rivera
Centre d'Estudis Demogràfics
enrique.ortega@uab.cat

PEET, R.; ROBBINS, P. i WATTS, M.J. (eds.) (2011)
Global Political Ecology
Londres i Nova York: Routledge, XIV + 444 p.
ISBN 978-0-415-54815-1

Que la temàtica ambiental va guanyant cada cop més pes en el món de la geografia crítica queda de nou demostrat amb aquest volum col·lectiu editat per tres autors de generacions diferents, els quals enfoquen la qüestió des de tres punts de vista distints: la geografia radical a cavall entre les dècades de 1960 i 1970 (Richard Peet), l'economia política de les dècades de 1970 i 1980 (Michael Watts)

i, finalment, l'ecologia política a partir de la dècada de 1990 (Paul Robbins). *Global Political Ecology* palesa la gran progressió teòrica, metodològica i temàtica de l'ecologia política, que, en certa manera, va en paral·lel a la voracitat del capitalisme per capturar tota mena de possibles fonts d'acumulació presents a la «natura». Un objectiu central del llibre és, precisament, demostrar críticament com el que